

VÝVOJ VĚKOVÉ STRUKTURY MLÁDEŽE V ZEMĚDĚLSTVÍ

V. Charitonová

1/4

CHARITONOVÁ, V. (Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Praha): *Vývoj věkové struktury mládeže v zemědělství*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 13, 1977 (2) : 139-146.

V posledních letech se zvýšilo procento zastoupení mládeže mezi pracovníky trvale činnými v zemědělství. V dynamice vývoje jednotlivých věkových kategorií mládeže jsou ale značné rozdíly. Trvale přibývá mladých pracovníků pouze ve věkové kategorii 25 až 29 let, a to převážně mužů, mladších pracovníků 20 až 24letých, a hlavně 15 až 19letých souvisle ubývá. Plánovaný úbytek pracovníků v zemědělství v prognóze k r. 1990 zhruba odpovídá skutečnému tempu snižování potřeby pracovních sil v zemědělství, ale úbytek by se neměl dotýkat mládeže. Pokud by proces zvyšování počtu mladých pracovníků v zemědělství probíhal obdobným způsobem jako dosud, docházelo by v příštích pětiletích k nežádoucím disproporcím mezi jednotlivými věkovými kategoriemi mládeže. Při plánování a řízení zemědělské výroby je nutné věnovat značnou pozornost náboru a vedle zlepšování věkové struktury dbát i na optimální utváření kvalifikační struktury mladých pracovníků v zemědělství.

sociální politika; biosociální skupiny; mládež; zemědělství

V posledních letech se věnuje značná pozornost náboru a stabilizaci mladých pracovníků v zemědělství. V souvislosti s procesy koncentrace a specializace zemědělské výroby se mění požadavky na kvalifikační složení pracovníků, přičemž otázka věkové struktury zůstává stále aktuální.

Procentuální zastoupení mládeže mezi pracovníky trvale činnými v zemědělství se zvyšuje. V r. 1970 trvale pracovalo v zemědělství 1 132 353 osob, z čehož bylo 202 431 pracovníků do 30 let, tj. 17,9 %, se zastoupením 3,4 % ve věkové kategorii od 15–19 let, 7,2 % od 20–24 let a 7,3 % od 25–29 let. V r. 1975 bylo z celkového počtu 989 383 pracovníků trvale činných v zemědělství 208 067 osob ve věku do 30 let, tj. 21 % (v ČSR 23 % a v SSR 17,7 %), se zastoupením 3 % ve věku 15–19 let, 7,2 % ve věku 20–24 let a 10,8 % ve věku 25–29 let.

Přesto současná struktura pracovních sil není uspokojivá a i přes zvýšení počtu mladých pracovníků zůstává zemědělství, z hlediska jejího zlepšování, na posledním místě mezi odvětvími národního hospodářství.

V dynamice vývoje jednotlivých věkových kategorií mládeže jsou značné rozdíly. Nejvyšší zastoupení mládeže je ve věkové kategorii 25 až 29 let, 53,6 % z celkového počtu mladých pracovníků v zemědělství, 20 až 24letí jsou zastoupeni 33,4 % a 15 až 19letí 12,9 %.

Úbytek mladých pracovníků v zemědělství ve věku od 15–19 let se zpomaluje. Od r. 1970 do r. 1973 ubylo v zemědělství 8239 osob, ale v následujících letech do r. 1975 pouze 61 osob. V jednotlivých krajích počet 15 až 19letých pracovníků kolísá, se snížením r. 1973 a opětným

zvýšením k r. 1975, aniž by ale zvýšení vyrovnalo úbytek předcházejících let, který byl největší v Jihomoravském kraji (v letech 1970–75 o 1163 osob). K trvalému poklesu počtu mládeže docházelo hlavně v kraji Středočeském (665 osob), Západočeském (346 osob) a Severočeském (953 osob). Úbytek mladých pracovníků v této věkové kategorii souvisí do jisté míry s nástupem početně slabších ročníků.

Mírně se snižuje i počet pracovníků ve věkové kategorii 20 až 24 let. V letech 1970–1973 jich ubylo 5463, zatímco v letech 1973–1975 se úbytek snížil na 5186 osob. Počet pracovníků klesal ve všech krajích s výjimkou Severočeského, kde se k r. 1973 počet pracovníků mírně zvýšil (o 136 osob), ale v dalších letech opět poklesl. Z ostatních krajů došlo k nejvyššímu poklesu v počtu 20 až 24letých pracovníků v Jihomoravském (o 3051 osob), ve Východočeském (o 1889 osob), v Jihočeském (o 1770 osob) a ve Středočeském kraji (o 1766 osob).

Ve věkové kategorii 25 až 29 let naopak mladých pracovníků výrazně přibývá. Jejich počet se v letech 1970–1975 zvýšil a 24 585 osob, čímž se úbytek v ostatních věkových kategoriích vyrovnal a celkový početní stav pracovníků do 30 let vzrostl. K trvalému zvyšování počtu 25 až 29letých pracovníků docházelo ve všech krajích, ale nejrychleji v Jihomoravském (Ø 1178 osob ročně), ve Východočeském (Ø 785 osob ročně) a ve Středočeském kraji (Ø 715 osob ročně) (tab. I).

Rozhodující podíl na přírůstku mládeže v zemědělství mají muži. Procento mladých mužů se v celkovém počtu mužů trvale činných v zemědělství zvýšilo v letech 1970–1975 z 21,5 % na 26,2 %, z čehož více než polovina (13,2 %) je jich právě ve věku od 25 do 29 let. V ostatních věkových kategoriích mužů se projevilo značné kolísání, které poněkud brzdí trend zlepšování věkové struktury.

Vývoj věkové struktury mladých žen pracujících v zemědělství probíhá poněkud odlišným způsobem. Zvýšení početního stavu žen ve věku od 25–29 let o 4260 osob v letech 1970–1975, které představuje 2,2 %, nestačilo vyrovnat úbytek v ostatních věkových kategoriích. Tento úbytek, i když má klesající tendenci, činil v letech 1970–1975 ve věkové kategorii 15–19 let 5261 osob a ve věkové kategorii 20 až 24 let 7173 osob,

I. Vývoj věkové struktury osob trvale činných v zemědělství celkem od r. 1970 do engaged in agriculture (total) in Czechoslovakia from 1970 to 1975

Věkové kategorie	Počet osob trvale činných v zem. celkem k 1. 2.		
	1970	1973	1975
Počet osob trvale činných v zem. celkem	1 132 353	1 017 496	989 838
15–19 let	38 006	29 767	29 706
20–24 let	81 774	76 311	71 125
25–29 let	82 651	96 814	107 236
Počet osob od 15–29 let celkem	202 431	202 892	208 067

Podle Glaserové (1975)

tedy zhruba třikrát převyšoval celkový přírůstek mladých žen. Také procentuální zastoupení mladých žen v celkovém počtu žen trvale činných v zemědělství je nižší než u mužů (15,5 %), z čehož je ve věku od 15 do 19 let pouze 1,9 %, ve věku 20 až 24 let 5,3 % a ve věku od 25 do 29 let 8,3 % žen (tab. II).

Z analýzy statistických údajů, které ukazují směr vývoje věkové struktury mládeže v zemědělství za poslední léta, vyplývá několik základních poznatků. Zastoupení mladých pracovníků se v zemědělských podnicích zvyšuje i přes celkový pokles početního stavu pracovníků trvale činných v zemědělství. Tento přírůstek je omezen pouze na věkovou kategorii 25 až 29 let, je s menšími odchylkami obdobný ve všech podnicích socialistického sektoru a podílí se na něm převážně muži, zhruba pětkrát více než ženy. V ostatních věkových kategoriích mladých pracovníků ubývá, žen dvakrát rychleji než mužů.

V roce 1970 a 1975 byl početní stav mladých pracovníků v zemědělství následující:

Věková kategorie	1970	1975
15 – 19 let	38 006	29 706
20 – 24 let	81 774	71 125
25 – 29 let	82 651	107 236
celkem	202 431	208 067

K r. 1975 nově přišlo do zemědělství 29 706 pracovníků ve věku od 15–19 let, tj. o 8300 osob méně než k r. 1970. Do věkové kategorie 20 až 24letých teoreticky přešlo k r. 1975 38 006 osob z mladší věkové kategorie a zbývající část, tj. 33 119 osob přišla do zemědělství odjinud, z nezemědělských podniků, ze škol, z domácnosti atd. Do r. 1975 teoreticky přešlo do věkové kategorie 25 až 29 let 81 774 osob z věkové kategorie 20 až 24 let a 25 462 osob odjinud a 82 651 osob ve věku 25 až 29 let se přesouvá do vyšší kategorie, která již není v mládeži zahrnuta.

r. 1975 v ČSSR – The development of the age structure of persons permanently

Rozdíl +, –		Složení v %			Změna v % složení +, –	
1973 1970	1975 1973	1970	1973	1975	1973 1970	1975 1973
– 114 857	– 27 658	100,0	100,0	100,0	×	×
– 8 239	– 61	3,4	2,9	3,0	– 0,5	+ 0,1
– 5 463	– 5 186	7,2	7,5	7,2	+ 0,3	– 0,3
+ 14 163	+ 10 422	7,3	9,5	10,8	+ 2,2	+ 1,3
+ 461	+ 5 175	17,9	19,9	21,0	+ 2,0	+ 1,1

II. Vývoj věkové struktury pracovníků trvale činných v zemědělství celkem od r. 1970 do r. 1975 v ČSSR — The development of the age structure of workers permanently engaged in agriculture (total) in Czechoslovakia from 1970 to 1975

Věkové kategorie	Počet prac. trv. čin. v zem. celkem k 1. 2.			Rozdíl +, -		Složení v %			Změna v % složení +, -	
	1970	1973	1975	1973 1970	1975 1973	1970	1973	1975	1973 1970	1975 1973
MUŽI										
Počet mužů trv. čin. v zem. celkem	564 500	522 556	517 965	-41 944	- 4 591	100,0	100,0	100,0	×	×
15—19 let	23 779	19 209	20 740	- 4 570	+ 1 531	4,2	3,7	4,0	-0,5	+0,3
20—24 let	49 901	49 355	46 425	- 546	- 2 930	8,8	9,4	9,0	+0,6	-0,4
25—29 let	47 955	59 721	68 280	+11 766	+ 8 559	8,5	11,4	13,2	+2,9	+1,8
Počet mužů od 15—29 let celkem	121 635	128 285	135 445	+ 6 650	+ 7 160	21,5	24,5	26,2	+3,0	+1,7
ŽENY										
Počet žen trv. čin. v zem. celkem	567 853	494 940	471 873	-72 913	-23 067	100,0	100,0	100,0	×	×
15—19 let	14 227	10 558	8 966	- 3 669	- 1 592	2,5	2,1	1,9	-0,4	-0,2
20—24 let	31 873	26 956	24 700	- 4 917	- 2 256	5,6	5,4	5,3	-0,2	-0,1
25—29 let	34 696	37 093	38 956	+ 2 397	+ 1 863	6,1	7,5	8,3	+1,4	+0,8
Počet žen od 15—29 let celkem	80 796	74 607	72 622	- 6 189	- 1 985	14,2	15,0	15,5	+0,8	+0,5

Podle Glaserové (1975)

V příštím pětiletí, do r. 1980, bude docházet k věkovému přesunu dosavadní nejsilnější kategorie (25 až 29letých) pracovníků do středních věkových skupin, tedy mimo vymezenou kategorii mládeže. Do této kategorie pak teoreticky přejde 71 125 osob z dnešních 20 až 24letých a do věkové kategorie 20 až 24letých 29 706 osob z dnešních 15 až 19letých pracovníků.

Věková kategorie	1975	1980
15 – 19 let	29 706	—
20 – 24 let	71 125	29 706
25 – 29 let	107 236	71 125
celkem	208 067	100 831

Pokud by vývoj věkové struktury probíhal obdobným způsobem jako v pětiletí 1970–1975, s přírůstkem zhruba 60 000 pracovníků ve věkové skupině 20 až 29 let přicházejících do zemědělství z jiných podniků, nábor do věkové kategorie 15 až 19 let by se měl v letech 1975–1980 pohybovat kolem 47 až 50 tis. osob, aby bylo dosaženo prosté reprodukce mladých pracovních sil.

I když se výhledově počet pracovníků v zemědělství bude snižovat (prognóza k r. 1990, varianta I. – 601 000 pracovníků, varianta II. – 505 200 pracovníků, varianta III. – 427 400 pracovníků) (Č z e s a n ý, 1976), neměl by se úbytek dotýkat mladých věkových kategorií. Zastoupení 21 % mládeže mezi pracovníky trvale činnými v zemědělství je relativně nízké. Aby se procentuální zastoupení mládeže v zemědělství přiblížilo průměrnému zastoupení mládeže v národním hospodářství, musel by se do r. 1980 zvýšit dosavadní počet 15 až 19letých pracovníků 2,4krát a počet 20 až 29letých pracovníků 1,6krát.

Za předpokladu varianty I. v prognóze k r. 1990 by modelový stav věkové struktury mládeže (při 21 % zastoupení a zachování proporcí mezi věkovými kategoriemi) byl následující:

Věková kategorie	1990
15 – 19 let	18 330
20 – 24 let	43 272
25 – 29 let	64 908
celkem	126 510

Varianta I. prognózy k r. 1990 zhruba odpovídá skutečnému tempu snižování potřeby pracovních sil v zemědělství v posledních patnácti letech (od r. 1960 – 1975).

Celkový úbytek pracovníků v těchto letech činil 367 644 osob, tj. v průměru 24 509 osob ročně a 122 545 osob za pětiletí. Budeme-li tento trend lineárně extrapolovat do r. 1990 (při zachování 21 % zastoupení mládeže), početní stavy zemědělských pracovníků by v příštích pětiletích dosahovaly těchto hodnot.

Rok	1975	1980	1985	1990
Celkový počet osob trvale činných v zem.	989 838	867 293	744 748	622 203
z toho mládež (21 %)	208 067	182 112	156 381	130 662

Promítneme-li stejným způsobem trend vývoje počtu mladých pracovníků za poslední léta (od r. 1970 do r. 1975 byl průměrný roční úbytek v kategorii 15 až 19 let 1660 osob, v kategorii 20 až 24 let 2129 osob a průměrný roční přírůstek v kategorii 25 až 29 let 4917 osob), pak by do r. 1990 došlo k podstatnému zvýšení procentuálního zastoupení mládeže mezi zemědělskými pracovníky, které by zhruba dosáhlo dnešního průměru v ostatních odvětvích národního hospodářství, ovšem při prohlubování disproporce mezi jednotlivými věkovými kategoriemi mládeže.

Věková kategorie	1975	1980	1985	1990	1990 (%)
15 – 19 let	29 706	21 406	13 106	4 806	0,78
20 – 24 let	71 125	60 476	49 827	39 178	6,51
25 – 29 let	107 236	131 821	156 406	108 991	30,11
celkem	208 067	213 703	219 339	224 975	37,40

Tyto modelové situace upozorňují na některé momenty ve vývoji věkové struktury pracovníků v zemědělství, jimž je třeba věnovat zvýšenou pozornost.

Proces zvyšování početního stavu mládeže by v příštích letech neměl ztrácet na intenzitě, ovšem je třeba brát v úvahu, že značný význam pro posílení věkové kategorie 20 až 24 let a zvláště 25 až 29 let měla doposud mobilita z nezemědělských odvětví národního hospodářství (u žen včetně domácnosti), která početní stav zemědělské mládeže zvyšovala. I když mobilita bude nadále jedním ze zdrojů zvyšování počtu mladých pracovníků v zemědělství, nelze s ní počítat jako s faktorem základním, ale pouze doplňujícím.

Kromě otázek stabilizace mládeže již v zemědělství pracujících, zůstává mezi hlavními problémy nábor nových mladých pracovníků, při němž je zároveň nutné více přihlížet k optimálnímu rozmístění chlapců a děvčat v učebních oborech jednotlivých profesí.

Literatura

- CZESANÝ, S.: Některé úvahy o prognóze zaměstnanosti v čs. zemědělství. Zeměd. Ekon., 22, 1976, č. 5, s. 291-308.
GLASEROVÁ, J.: Rozbor vývoje pracovních sil v zemědělství v posledních letech (k 1. 2. 1975). FSÚ, 1975.

Došlo dne 24. 6. 1977

ХАРИТОНОВА, В. (Научно-исследовательский институт экономики сельского хозяйства и продовольствия, Прага): Развитие возрастной структуры молодежи в сельском хозяйстве. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 13, 1977 (2) : 139-146.

В последние годы возрос процент молодежи среди постоянно занятых в сельском х-ве людей. Но в динамике развития возрастных категорий молодежи усматриваются значительные различия. Постоянный рост отмечается лишь в категориях 25—29 лет, причем преимущественно мужчин, в то время как в младших категориях 20—24-летних и, главное, 15—19-летних постоянно убывает. Плановая убыль работников сельского х-ва по прогнозу до 1990 г. в общем отвечает фактическим темпам сокращения потребности в рабочих силах, но она не должна касаться молодежи. Если процесс увеличения числа молодых работников в сельском х-ве будет протекать этим же способом, то в будущие 5-летки будут иметь место нежелательные диспропорции между возрастными категориями среди молодежи. В процессе планирования и управления сельскохозяйственным производством надо уделять большое внимание набору и, наряду с улучшением возрастной структуры, стремиться к созданию оптимальной квалификационной структуры молодых работников в сельском хозяйстве.

социальная политика; биосоциальные группы; молодежь; сельское хозяйство

CHARITONOVÁ, V. (Economic Research Institute for Agriculture and Food, Praha): *Development of the Age Structure of the Young in Agriculture*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 13, 1977 (2) : 139-146.

The percentual proportion of young workers permanently engaged in agriculture has increased in recent years. However, there are considerable differences in the dynamics of development of age categories of the young. A continuous rise prevails in the number of young farmers in the category from 25 to 29 years, particularly men. On the other hand, a continuous decrease prevails in younger categories from 20 to 24 years and, in particular, from 15 to 19 years. The planned decrease of manpower in agriculture, as expected according to prognosis up to 1990, roughly corresponds with the actual rate of the decrease of manpower requirement in agriculture, but the decrease should not involve the young. If the process of the rise in the number of young farmers continues in the same trend as until now, undesired discrepancies between the age categories of the young will occur in the nearest five-year periods. In agricultural planning and management, due attention should be paid to recruitment. Besides improving the age structure, the young in agriculture should also develop an optimal structure of qualification.

social policy; biosocial groups; the young; agriculture

CHARITONOVÁ, V. (Forschungsinstitut für Ökonomik der Landwirtschaft und Ernährung, Praha): *Entwicklung der Altersstruktur der Jugend in der Landwirtschaft*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 13, 1977 (2) : 139-146.

In den letzten Jahren erhöhte sich die prozentuale Vertretung der Jugend unter den Arbeitern, die ständig in der Landwirtschaft tätig sind. In der Entwicklungsdynamik einzelner Altersgruppen der Jugend gibt es aber wesentliche Unterschiede. Andauernd nimmt nur die Anzahl der jungen Mitarbeiter in der Altersgruppe 25 bis 29 Jahre an, und zwar überwiegend nur der Männer, wogegen die Anzahl der jüngeren Mitarbeiter zwischen 20 bis 24 Lebensjahre, und besonders der zwischen 15 und 19 nimm ständig ab. Die in der Prognose bis 1990 geplante Abnahme der Mitarbeiter in der Landwirtschaft entspricht ungefähr dem wirklichen Tempo der Herabsetzung des Arbeitskräftebedarfs in der Landwirtschaft, nur sollte sich die Abnahme nicht auf die Jugend beziehen. Sollte der Prozeß der Anzahlerhöhung der jungen Arbeiter in der Landwirtschaft auf eine ähnliche Weise wie bisher verlaufen, würde es in den nächsten Jahrzehnten zu unerwünschten Disproportionen zwischen den einzelnen Altersgruppen der Jugend kommen. Bei der Planung und Leitung der landwirtschaftlichen Produktion muß man eine große Aufmerksam-

keit der Anwerbung widmen und neben der Verbesserung der Altersstruktur ist auch die optimale Gestaltung der Qualifikationsstruktur der jungen Mitarbeiter in der Landwirtschaft zu beachten.

Sozialpolitik; biosoziale Gruppen; Jugend; Landwirtschaft

Rukopis odevzdán k tisku 16. 9. 1977 — Podepsáno k tisku 18. 1. 1978

Adresa autora:

Ing. PhDr. Věra Charitonová, Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Dlážděná 6, 110 00 Praha 1
